

Sociální politika

Sociální politika

- **Terminologie:** sociální politika X sociální péče X sociální práce
- Součástí politiky každé vyspělé průmyslové společnosti
- Je ovlivněna nejen její ekonomickou situací, ale i její filozofií, kulturou, společenskými tradicemi, morálními principy a zákonitostmi

Sociální politika - definice

- **Širší pojetí:** jako jednání státu a dalších subjektů sociální politiky s cílem pozitivně ovlivnit životní podmínky lidí
- **Užší pojetí:** jako soubor aktivit, nástrojů a opatření, jejichž smyslem je reakce na nepříznivé sociální události (stáří, nemoc, invalidita, nezaměstnanost, chudoba)
 - Cílem je vytvořit důstojné podmínky života
 - Sociální politika je součástí veřejné politiky

Sociální politika – přístupy

- **Aktivní přístup:** předcházení vzniku sociálních problémů a přijímání preventivních opatření
- **Pasivní přístup:** (retrospektivní)-zaměření na řešení vzniklých sociálních problémů

Funkce sociální politiky

- a) Ochranná fce.: řešení již vzniklých nepříznivých sociálních situací či odstranění jejich negativních následků
- b) Preventivní fce.: snaha předcházet rizikovým situacím (např. ve vzdělávací, zdravotní politice)
- c) Stimulační fce.: podněcování žádoucího sociálního jednání skupin a jednotlivců
- d) Přerozdělovací fce.: výběr daní a rozdělování dávek a důchodů
- e) Homogenizační fce.: zmenšování společenské nerovnosti, stejné šance na vzdělání, zdravotní péče všem, atd. (př. životní minimum)

Principy sociální politiky

- a) **Spravedlnost:** největší štěstí pro co největší počet lidí, prosazována rovnost příležitostí (např. antidiskriminační legislativa)
- b) **Solidarita:** realizována např. prostřednictvím: NNO, nadace, charita aj. Dobrovolná solidarita = finance z dobrovolných příspěvků; Nedobrovolná solidarita = státní instituce, financována z daní a povinného veřejného pojištění (např. zdravotní a důchodové pojištění)

Principy sociální politiky

- c) **Subsidiarita:** pomoc by si měl zajistit nejprve každý sám, poté hledat oporu od rodiny, nakonec případně u státu – ten primárně vytváří podmínky pro to, aby si každý pomohl sám. Jednotlivci pomůže, až když jsou ostatní možnosti vyčerpány.
- d) **Participace:** možnost každého participovat na rozhodování o opatření sociální politiky (jedná se o veřejnou politiku – prostřednictvím volebního systému)

Objekt a subjekt sociální politiky

- **Objekt:** ti, na které je sociální politika zaměřena, kteří z ní mají prospěch. Lze vymezit tři formy sociální politiky:
 - **chudí** (zaměření na ty, kteří nemohou uspět na trhu práce)
 - **pracující** – založeno na systému sociálního pojištění (důchodové, nemocenské, příspěvek na státní politiky zaměstnanosti). Cílem je zajistit pracujícího v případě ztráty výdělku z důvodu sociální události.
 - **občané** – dávky a pomoc určená specifickým sociálním skupinám, rodinám s dětmi, atd.

Objekt a subjekt sociální politiky

- **Subjekt**: také aktéři sociální politiky, vymezují a řídí sociální politiku
 - Nejdůležitějším subjektem je stát (vymezuje prostor pro další subjekty – zákonodárná a výkonná moc, ústřední orgán MPSV)
 - Dále územně správní celky (kraje a obce)
 - Zaměstnavatelé, odborové organizace, NNO, církve, EU, UNICEF

Nástroje sociální politiky

- Prostředky, jimiž subjekty působí na objekty
 - a) **Právní normy:** Ústava, Listina základních práv a svobod, vyhlášky aj.
 - b) **Ekonomické nástroje:** rozdělování a přerozdělování, úlevy (mladiství, senioři, studující), poskytování úvěrů a půjček, úlevy na daních
 - c) **Sociální dokumenty:** koncepce, plány, programy státu
 - d) **Nátlakové akce:** stávky, petiční akce

Nástroje sociální politiky

- 3 základní typy nástrojů:
 - **Sociální doktrína (vize):** dlouhodobá představa o budoucí SP (10 a více let), směrnice pro praktickou činnost (spíše obecnější charakter), vymezuje koridor, mantinely, ve kterých by se měla SP dlouhodobě pohybovat
 - **Program:** specifikace doktríny v kratším časovém úseku, způsob dosahování programových cílů
 - **Kolektivní vyjednávání**

Typy sociální politiky

- a) Redistributivní** (sociálně demokratický): vnímání potřeb lidí jako sociálních práv. Pro tento typ sociální politiky je typická dominantní role státu, aktivita nestátních subjektů je omezená. Sociální politika je zaměřena na celou populaci daného státu (např. Norsko)
- b) Pracovně výkonový** (konzervativní): sociální potřeby jsou uspokojovány na základě příjmu a zásluh, základem je systém sociálního pojištění, stát garantuje sociální minima
- c) Reziduální** (liberální): minimální role státu, individuální odpovědnost a práce jedince (např. USA)

Sociální událost

- je okolnost s níž právo spojuje vznik, změnu nebo zánik práv a povinností, s jejichž pomocí lze předejít, zmírnit nebo překonat tíživou životní situaci, která je způsobena takovou událostí. Sociální událost bývá označována také jako sociální riziko, nebo sociální příhoda.
- Abychom o události mohli mluvit jako o sociálním riziku (události), musí být toto riziko státem uznané za objektivní, zasluhující pozornost některého z veřejných subjektů. Pak vzniká jedinci, či rodině, která byla zasažena takovou událostí, nárok na sociální ochranu, která je v ČR poskytována podle systému sociálního zabezpečení.

Společné znaky sociálních událostí

- Ekonomicky a sociálně ohrožují existenci člověka, příp. společnosti
- Ohrožují jedince sociálním vyloučením
- Jedinec není schopen odvrátit tyto negativní důsledky vlastními silami

Druhy sociálních událostí

A) přirozené sociální události (předvídatelné, fyziogenní): biologické: narození dítěte, těhotenství, mateřství, péče o děti a staré osoby; sociální: založení rodiny

B) nepřirozené sociální události (nepředvídatelné, patogenní): biologické: nemoc, úraz, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, invalidita; sociální: diskriminace, nezaměstnanost, chudoba

Sociální událost

Sociální ochrana se poskytuje v rámci zákonných podmínek:

- ze zákona (povinné pojištění pracovních úrazů)
- úředním výkonem (rozhodnutí o přiznání dávky státní sociální podpory)
- smluvně (např. pracovní nebo pojistná smlouva)

Sociální stát (Welfare State)

- Termín použit v roce 1939 Beveridgem (Velká Británie)
 - Stát usilující o zajištění blahobytu – podmínky slušného žití pro své občany
 - Vázán na demokratický režim, pojí se s vyspělou tržní ekonomikou
 - Zajišťuje klíčové sociální služby, zaměřené na zdraví, bydlení, zajištění příjmu
 - Usiluje o ekonomické a sociální zajištění občanů, omezení příjmových nerovností, ekonomický růst a rozvoj – za tím účelem využita řada programů (boj proti chudobě, vzdělání, zdravotní péče, státní kontrola a regulace trhu, občanská práva, ochrana životního prostředí)
- Základní cíl:** zajišťování prosperity, omezování chudoby, zajištění sociální rovnosti

Významné osobnosti sociální politiky

- **Otto von Bismarc**

- první německý kancléř
- 1881: nový systém sociálního pojištění pro případ nemoci, pracovního úrazu, invalidity a stáří

- **Karl Gunnar Myrdal**

- Švédsko – ve 30. letech krize (nezaměstnanost, bytová krize, snížená porodnost)
- Vypracoval (spoluautor) koncepci sociální politiky reagující na tuto krizi – mateřské příspěvky, přídavky na děti, bydlení, výuka a stravování ve školách zdarma

- **William Beveridge**

- Britský ekonom, politik a sociální reformátor
- Položil základy welfare state
- Vypracoval a předložil tzv. „Beveridgovu zprávu“ – na tomto základě zřízen r. 1948 National Health Service

System sociálního zabezpečení v ČR

- Skládá se ze tří systémů, které na sebe navazují. Každý z nich zabezpečuje následky jiných sociálních událostí:
 - 1) Sociální pojištění:** situace, na které se jedinec může předem připravit (důchodové pojištění, nemocenské pojištění, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti)
 - 2) Státní sociální podpora:** situace, které jsou společensky uznané za hodné zřetele (především dávky pro rodiny a rodiny s dětmi)
 - 3) Sociální pomoc:** situace stavu hmotné a sociální nouze, které občan není schopen řešit sám nebo za pomoci vlastní rodiny (sociální služby, sociálně-právní ochrana, dávky sociální pomoci)

System sociálního zabezpečení v ČR

- Právní úpravu organizace a provádění sociálního zabezpečení obsahuje **zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení**
- Sociální zabezpečení podle tohoto zákona zahrnuje:
 - řízení ve věcech důchodového pojištění
 - řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti
 - úkoly občanů a zaměstnavatelů při provádění sociálního zabezpečení
 - působnost orgánů sociálního zabezpečení
 - organizační uspořádání sociálního zabezpečení

System sociálního zabezpečení v ČR

- **Orgány sociálního zabezpečení:**
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí,
 - Česká správa sociálního zabezpečení,
 - Okresní správy sociálního zabezpečení,
 - Ministerstvo obrany (pokud jde o vojáky z povolání),
 - Ministerstvo vnitra (pokud jde o příslušníky Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR a příslušníků ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb),
 - Ministerstvo spravedlnosti (pokud jde o příslušníky Vězeňské služby ČR)

Česká správa sociálního zabezpečení

- **Nadřízeným orgánem okresní (Pražské, v Brně Městské) správy sociálního zabezpečení je Česká správa sociálního zabezpečení.**
- Česká správa sociálního zabezpečení má svá detašovaná pracoviště v krajských městech; regionální pracoviště mají zpravidla shodné sídlo s okresní správou sociálního zabezpečení v krajském městě.
- Česká správa sociálního zabezpečení podle § 5 písm. e) zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení řídí a kontroluje činnost okresních správ sociálního zabezpečení.

Sociální pojištění

- 3 složky Sociálního pojištění:
 - Důchodové pojištění (starobní, invalidní, vdovský/vdovecký, sirotčí)
 - Nemocenské pojištění (nemocenská, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek, otcovská poporodní péče, Dlouhodobé ošetřovné)
 - Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti

Pro zaměstnance povinné všechny tři složky (odvádí zaměstnavatel) , pro OSVČ je nemocenské pojištění dobrovolné, vše ostatní povinné (zajišťuje sám).

Sociální pojištění – jak se počítá

- Vyměřovací základ: u **zaměstnance** se počítá z **hrubé mzdy**, u OSVČ je vyměřovacím základem pro výpočet sociálního pojištění (i zdravotního pojištění) polovina jejich zisku za předešlé zúčtovací období (obvykle předchozí kalendářní rok) – 50 % příjmů po odpočtu výdajů.
- Výsledný vyměřovací základ se přepočítá na měsíce.

Sociální pojištění – jak se počítá

- !!! Minimální vyměřovací základ – pokud je výsledek počítaného vyměřovacího základu nižší než stanovená minimální částka; odvíjí se od průměrné mzdy
- Maximální vyměřovací základ = 48násobek průměrné mzdy, z výdělku nad limit se pojištění neplatí

Doporučená literatura

- Hanzl, D. Sociální politika. Studijní opora pro kombinované studium. VŠPJ.
- POTŮČEK, Martin: Sociální politika. Praha: SLON. 1995.
- TOMEŠ, I.: Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010.
- <http://www.duchody-uchodci.cz/vypocet-invalidniho-duchodu.php>
- <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/>
- www.mpsv.cz
- <https://portal.mpsv.cz/>